

Wpływ przekonań o stałości – zmienności charakteru narodowego na stereotypy i ustosunkowanie do innych narodowości

Kinga Lachowicz-Tabaczek¹ • Sylwia Cisek²

¹ Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego

² Instytut Organizacji i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej

Artykuł prezentuje wyniki badania, w którym sprawdzono hipotezę, że na stereotypy dotyczące przedstawicieli innych narodowości i na stosunek do nich mogą wpływać przekonania o stałości – zmienności cech charakteru narodowego. U uczestników badania wzbudzono przekonanie o stałości – zmienności cech własnej lub obcych nacji, a następnie mierzono wartościowość ujawnianych przez nich stereotypów oraz ustosunkowanie do innych nacji. W porównaniu z osobami przekonanymi o stałości charakteru obcych nacji, osoby, które żywiły przekonanie, że charakter ten jest zmienny, wykazały bardziej pozytywny stereotyp i ustosunkowanie wobec obcych narodowości. Przeciwnie, badani, u których wzbudzono przekonanie o stałości polskich cech narodowych, ujawniali bardziej pozytywne ustosunkowanie do innych nacji niż ci, u których aktywizowano przekonanie, że polskie cechy narodowe mogą podlegać zmianom.

Słowa kluczowe: stereotypy, postawy wobec innych narodów, przekonania o stałości i zmienności cech narodowych

Formalne aspekty percepcji grup a stereotypy

Stereotyp jest dość szczególnym sposobem spostrzegania grup. Polega bowiem na przypisaniu wszystkim jej przedstawicielom tych samych cech (Stroebe, Insko, 1989), co prowadzi do tego, że obserwator spostrzega dużą grupę ludzi jako jednorodną i spójną całość. Tymczasem w warunkach wolnych od oddziaływania dodatkowych czynników to jednostkom, a nie grupom, przypisuje się wysoką spójność w zachowaniach i posiadanych cechach (Hamilton, Sherman, 1996; Susskind, Maurer, Thakkar, Hamilton, Sherman, 1999).

Jeśli więc stereotypowa percepcja grup jest zjawiskiem szczególnym, to uruchomienie stereotypu powinno być wynikiem oddziaływania dodatkowych czynników odpowiadających za to, że obserwator zaczyna ignorować różnice indywidualne między przedstawicielami grupy

i spostrzega ją jako spójny i jednolity podmiot – czyli w podobny sposób jak jednostkę.

Te czynniki mogą wiązać się z określonym sposobem percepcji grup. Istnieją co najmniej dwa wymiary opisujące spostrzeganie grup, które mogą sprzyjać jednorodności w percepcji jej reprezentantów. Jeden z nich związany jest z percepcją bytowości grupy, a drugi ze spostrzeganiem grupy jako naturalnej kategorii.

Pojęcie bytowości (*entitativity*) grup wprowadził Donald Campbell (1958), uznając, że nie każda zbiorowość musi być spostrzegana jako jednorodny, realny byt, działający według tych samych zasad i mający te same właściwości.

Według Campbella o poziomie przypisywanej grupie bytowości decyduje przede wszystkim stopień podobieństwa przedstawicieli grup, stopień ich bliskości oraz wspólny los. Obecność tych czynników sprawia, że grupę można spostrzegać jako jednorodny podmiot grupowy. Współczesne badania potwierdzają przypuszczenia Campbella i co więcej, pokazują, że w efekcie percepcji grupy jako realnego bytu jej członkowie zaczynają być stereotypizowani i są spostrzegani jako wymienialni przedstawiciele grupy, mający wszystkie jej cechy (Crawford,

Kinga Lachowicz-Tabaczek, Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Dawida 1, 50-527 Wrocław,

e-mail: kla@dawid.uni.wroc.pl,

Sylwia Cisek, Instytut Organizacji i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej, ul. Smoluchowskiego 25, 50-372 Wrocław,

e-mail: sylwia.cisek.@pwr.wroc.pl

Sherman, Hamilton, 2002). Natomiast grupy pozbawione cech bytowości prowokują do dokładniejszej analizy ich przedstawicieli, którzy dzięki temu są lepiej rozpoznawani i traktowani w sposób podmiotowy (McConnell, Sherman, Hamilton, 1997; Susskind i in., 1999).

Innym czynnikiem sprzyjającym stereotypowej percepcji grupy może być przyjęcie założenia, że określona zbiorowość jest naturalną i odrębną kategorią. Tym bowiem, co łączy ludzi w percepcji obserwatora, są nie tylko obserwowalne przejawy ich bliskości i współzależności, lecz także istnienie pewnych kategorii, do których – według obserwatora – z naturalnych względów powinni należeć (płeć, rasa, przynależność etniczna). Wówczas, gdy obserwator uzna, że grupa tworzy naturalną, trwałą i niezmienną kategorię, będzie poszukiwał cech, które charakteryzują wszystkich jej przedstawicieli, a w konsekwencji będzie także dokonywał jej stereotypizacji.

Tak jak stwierdzenie przez obserwatora, że grupa jest realnym bytem, wymaga dostrzeżenia przez obserwatora podobieństwa, bliskości i wzajemnych zależności zachodzących wewnątrz pewnej zbiorowości, tak uznanie grupy za naturalną kategorię nie wymaga uruchomienia jakichś elementów analizy zachowania jej członków, aby uznać ich za grupę. W takich warunkach obserwator zapewne aplikuje wiedzę społeczną opisującą właściwości grup społecznych, uznawanych za efekt naturalnych podziałów.

O tym, że zarówno grupy uznane przez obserwatora za realne byty, jak też te, które będzie on spostrzegał jako naturalne kategorie, mogą prowokować go do poszukiwania cech charakteryzujących wszystkich ich przedstawicieli, świadczą wyniki badania Haslama, Rothschilda i Ernsta (2000). Badacze ci stwierdzili, że skłonność do poszukiwania cech opisujących całą grupę występuje zarówno wówczas, gdy społeczności są spostrzegane jako homogeniczne i mają te same właściwości, jak też wtedy, gdy grupy są wyraźnie odmienne od innych, mają ściśle określone, niezmiennie i historycznie uwarunkowane granice oraz wymagają spełnienia ściśle określonych warunków przynależności do nich. Tak jak pierwszy zbiór atrybutów opisuje wysoki poziom bytowości w percepcji grup, tak drugi zbiór właściwości składa się na percepcję grupy jako naturalnej kategorii.

Inne wyniki badań Haslama, Rothschilda i Ernsta (2002), dotyczące percepcji różnych typów grup, pokazały, że jako naturalne kategorie spostrzega się grupy rasowe, etniczne i wyodrębnione ze względu na płeć, natomiast jako realne i spójne byty – grupy o różnych orientacjach seksualnych i poglądach religijnych lub politycznych. Jednocześnie okazało się, że tendencja do poszukiwania cech charakteryzujących całą grupę jest tak

samo silna w przypadku grup „naturalnych” jak w przypadku grup o wysokiej bytowości (por. także Demoulin, Leyens, Yzerbyt, 2006).

Potoczne koncepcje cech człowieka a stereotypy

Wyniki przedstawionych wyżej badań i analiz w oczywisty sposób mogą stać się podstawą do konstrukcji metod osłabiania stereotypów i powiązanych z nimi często uprzedzeń. Metody te powinny opierać się na oddziaływaniu na formalne aspekty obrazu stereotypizowanej grupy. Wiedząc o tym, że tendencja do przypisywania cech stereotypowych grupie wiąże się z percepcją grupy jako bytu naturalnego albo realnego, należałoby dążyć do osłabienia percepcji grupy jako naturalnej kategorii albo też podważać jej obraz jako jednorodnego podmiotu. Jednocześnie należałoby dostosować każdą z tych metod do typu grupy. W przypadku grup, które są stereotypizowane ze względu na ich bytowość (członkowie partii, grup religijnych), należałoby oddziaływać na spostrzegane podobieństwo lub bliskość jej członków, natomiast w przypadku, gdy stereotyp powstaje w wyniku uznania kategorii za naturalny efekt podziału (grupy etniczne, rasowe), należałoby oddziaływać na przypisywaną grupie spostrzeganą stabilność i przepuszczalność jej granic.

Tego typu metody miałyby co najmniej dwie właściwości: po pierwsze charakter poznawczy, ukierunkowany na formalne aspekty percepcji grupy – jej spójność, stałość lub przepuszczalność, odróżniający te oddziaływania od metod angażujących emocje czy motyw, a polegających np. na redukcji zagrożenia ego (por. Fein, Spencer, 1997), po drugie to, że obiektem oddziaływania w tych metodach byłaby cała stereotypizowana grupa, co odróżniałoby te techniki od innych, poznawczych metod redukcji stereotypów, polegających np. na zmianie perspektywy percepcji osób stereotypizowanych z przedstawicieli kategorii na indywidualności (Fiske, Neuberg, 1990; Wilder, 1978), na dekateryzacji (Brewer, Miller, 1984), rekateryzacji (Gaertner, Dovidio, Anastasio, Bachman, Rust, 1993) czy skrzyżowaniu kategorii (Marcus-Newhall, Miller, Holtz, Brewer, 1993).

Pomimo tego, że istnieje bardzo duża i wciąż rosnąca liczba badań nad tym, jakie czynniki wpływają na percepcję bytowości grupy oraz jej „naturalnego” charakteru (np. Dasgupta, Banaji, Abelson, 1999; Demoulin i in. 2006; Sani, Lunn, 2005; Yzerbyt, Judd, Corneille, 2004), brakuje badań, które sprawdzałyby skuteczność oddziaływania metod redukcji stereotypów wywiedzionych bezpośrednio z wiedzy o roli percepcji grupy w powstawaniu jej stereotypów.

Istnieją natomiast badania, które wprawdzie dotyczą innego problemu, ale ich wyniki mogą świadczyć o tym,

że pewne oddziaływania oparte na zmianie percepcji grup mogą skutecznie wpływać na redukcję stereotypów tych grup. Są to badania nad wpływem potocznych koncepcji natury ludzkiej na percepcję grup i związanych z nimi stereotypów. Badania takich ogólnych przekonań prowadzi od ponad dziesięciu lat Carol Dweck wraz ze współpracownikami (Dweck, 2000; Dweck, Chiu, Hong, 1995; por. także Lachowicz-Tabaczek, 2004), a dotyczą one konsekwencji przyjmowania założenia, że człowiek może zmieniać swoje cechy charakteru lub że cechy człowieka pozostają niezienne w ciągu życia.

Okazuje się, że teoretycy stałości, a więc osoby przekonane o tym, że cechy ludzkie są niezienne, a człowiek nie może ich ani rozwijać, ani modyfikować, wyciągają jednoznaczne wnioski o ukrytych cechach z obserwacji zachowania. Popołniają przy tym fundamentalny błąd atrybucyjny w znacznie większym stopniu niż teoretycy zmienności, a więc osoby przekonane o tym, że człowiek może zmieniać swój charakter i rozwijać swoje cechy (Chiu, Hong, Dweck, 1997). Tendencja do doszukiwania się ukrytych właściwości jest u teoretyków stałości na tyle silna, że dokonują oni atrybucji zachowania do dyspozycji aktora nawet wówczas, gdy dowiadują się, że nie było ono intencjonalne (p. Dweck, 1996), jak również wtedy, gdy wiedzą, że zostało podjęte pod presją sytuacji (Silvera, Moe, Iversen, 2000). Ogólnie teoretycy stałości skupiają uwagę na diagnozie cech człowieka i dokonaniu jego oceny, a teoretycy zmienności – na zrozumieniu zachowania aktora. Dlatego pierwsi koncentrują się na jego cechach, a drudzy – na dynamicznych czynnikach wyjaśniających zachowanie: na motywach, intencjach czy dążeniach (Chiu i in., 1997).

Można zatem zadać pytanie, jakie skutki dla percepcji grup mogą wynikać z posiadania tego typu przekonań. Jest prawdopodobne, że jeżeli teoretycy stałości poszukują stałych cech charakteryzujących jednostkę, to będą doszukiwać się także takich cech w grupach. Natomiast teoretycy zmienności powinni być bardziej zainteresowani tym, aby zrozumieć zachowania grupy, dynamikę przebiegających w niej procesów, interakcji i działań. Z perspektywy poprzednich rozważań można więc stwierdzić, że teoretycy stałości będą mieć skłonność do poszukiwania cech charakteryzujących całą grupę. Nie jest jednak jasne, skąd ta skłonność może wynikać – czy z tego, że teoretycy stałości, uznając cechy ludzkie za niezienne, spostrzegają grupy jako naturalne kategorie, czy raczej stąd, że są skłonni widzieć grupy jako spójne i realne byty.

Można przypuszczać, że będzie to raczej skutek przyjmowanego z góry założenia, że grupy ludzkie stanowią naturalne kategorie niż efekt wzmożonej skłonności teo-

retyków stałości do tworzenia w umyśle obrazu spójnych i jednorodnych kategorii grupy. Stałość cech kategorii jest bowiem uznawana za jeden z głównych aspektów odróżniających, w percepcji podmiotu, kategorie naturalne od sztucznych (Rothbart, Taylor, 1992). Ponadto jedną z bezpośrednich konsekwencji spostrzegania grup jako naturalnych kategorii powinno być silniejsze stereotypizowanie grup – zarówno znanych, jak też dopiero poznanych, o których jeszcze niewiele wiadomo (m.in. ustalanie, na ile są spójne, a ich przedstawiciele do siebie podobni). Tymczasem badania pokazały, że teoretycy stałości mają znacznie większą skłonność do tego, aby posługiwać się stereotypami zarówno w ocenie grup etnicznych (Levy, Stroessner, Dweck, 1998, badanie 1), jak też grup, o których istnieniu dopiero się dowiadują (Levy i in., 1998, badanie 3). O tym, że prawdopodobnie nie tyle spostrzeganie spójności grupy, ile właśnie przypisywanie jej „naturalnych” uwarunkowań decyduje o większej gotowości do posługiwania się stereotypami przez teoretyków stałości, świadczy fakt, że uważają oni, iż cechy grupy mają charakter wrodzony i nie podlegają zmianie wraz ze zmianą warunków środowiskowych (Levy i in., 1998, badanie 2). W ich percepcji grupy społeczne są trwałe, niezienne i funkcjonują niemal jak gatunki biologiczne. Teoretycy zmienności nie tylko w mniejszym stopniu posługują się stereotypami, lecz także uważają, że cechy charakteryzujące grupę są wynikiem oddziaływań środowiskowych.

Badania Levy i in. (1998) pokazały również, że skłonność do posługiwania się stereotypami wiąże się nie tylko z trwałymi różnicami w zakresie przyjmowania poglądów o stałości–zmienności cech, lecz można ją także wzbudzać sytuacyjnie przez indukowanie określonego typu przekonań. Podobnie w przypadku różnic dyspozycyjnych powzięcie przekonania o tym, że cechy ludzkie można zmieniać, skutkowało osłabieniem stereotypizacji, a uznanie za słuszny poglądu, że ludzie nie mogą zmieniać swoich cech charakteru – nasileniem skłonności do posługiwania się stereotypami. Oznacza to, że przekonania o naturze ludzkiej mogą być jednym z czynników wpływających na powstawanie i aplikację stereotypów.

Co więcej, okazuje się, że teoretycy stałości przenoszą cechy charakterystyczne dla obcych im grup na jej przedstawicieli, a także przypisują sobie samym cechy własnej grupy. Dokonują więc silniejszej autostereotypizacji niż osoby przekonane o zmienności cech (Hong i in., 2003), co w efekcie powoduje także u nich silniejszą identyfikację z własną grupą.

Skłonność do stereotypizowania przejawia się u teoretyków stałości nie tylko w związku z przypisywaniem grupom ukrytych cech, lecz także w skłonności do widzenia

grup jako homogenicznych, a zarazem silniej różniących się od innych grup (por. przegląd badań w tej kwestii: Levy, Plaks, Hong, Chiu, Dweck, 2001). Prawdopodobnie jednak aspekty stereotypizacji, które można łączyć ze spostrzeganiem bytowości grupy, są wtórne wobec procesu percepcji grupy jako naturalnego bytu. Przedmiotem przekonań o stałości–zmienności cech jest bowiem ten aspekt percepcji, który pozwala widzieć grupę jako byt naturalny lub sztuczny, a niekoniecznie podmiot o wysokiej lub niskiej bytowości.

Cele badania i przewidywania

Chociaż konsekwencje przekonań o stałości–zmienności cech człowieka ujawniają się w zakresie percepcji grup, to jednak przedmiotem tych przekonań są właściwości jednostki, a nie grupy. Dlatego też głównym celem tego badania było sprawdzenie, czy wzbudzenie u ludzi przekonania o stałości lub zmienności cech składających się na charakter grupy (konkretnie – charakter grup narodowościowych) może wpływać na stereotypy, podobnie jak mogą wpływać na nie przekonania o stałości–zmienności cech jednostki. Kolejny cel wiązał się z ustaleniem, czy takie przekonania mogą również oddziaływać na ustosunkowania wobec grup narodowościowych (a więc także ewentualne uprzedzenia, którymi są obciążane).

Jednocześnie zamierzano sprawdzić konsekwencje przyjmowania dwóch typów przekonań o stałości–zmienności cech charakteru narodowego – odniesionych do innych oraz do własnej nacji. Założono, że podobnie jak w przypadku przyjmowania przez ludzi założenia o tym, iż cechy charakteru jednostki są niezmiennie, także przekonanie o tym, że charakter narodowy obcych nacji jest stały, będzie sprzyjać nasileniu stereotypów dotyczących obcych narodowości, a jednocześnie spowoduje wzrost negatywnego ustosunkowania (lub zmniejszenie przychylności) wobec ich przedstawicieli. Natomiast przekonanie o tym, że charakter narodowy może ewoluować wraz ze zmianami, jakim podlegają przedstawiciele określonej narodowości, powinno osłabiać wartość stereotypu, a jednocześnie zwiększać przychylność wobec nich.

W zakresie wpływu przekonań dotyczących stałości–zmienności charakteru własnej narodowości na stereotyp i ustosunkowanie do innych nacji trudno jest sformułować jednoznaczne przewidywania. Z jednej bowiem strony przyjęcie przez podmiot założenia, że cechy własnej narodowości się nie zmieniają, może zwiększać wyrazistość kategorii własnej nacji, a przez to rodzić dystans wobec innych narodowości i nasilać stereotypy (por.

Tajfel, 1982; Oakes, 1987). Z drugiej jednak strony przekonanie o stałości cech własnego narodu może gra-

tyfikować motywacyjne aspekty tożsamości narodowej, związane z dążeniem do zachowania jej trwałości i odrębności od innych nacji. Zwiększenie pewności w tym zakresie może osłabiać motywację do odróżniania się od innych nacji i zwiększać w ten sposób przychylność wobec jej przedstawicieli oraz osłabiać stereotypy (por. Lachowicz-Tabaczek, 2000).

W kontekście rozważań nad wpływem percepcji formalnych aspektów grupy na stereotypy założono, że oddziaływanie na percepcję stałości lub zmienności cech grupy powinno wpływać na spostrzeganie jej jako bardziej lub mniej naturalnej kategorii. Przyjęcie tego twierdzenia wzmacniają wyniki badania Haslama i in. (2000), które pokazują, że grupy narodowościowe spostrzegane są nie tyle jako spójne i jednorodne byty, ile raczej jako naturalne kategorie. Potwierdzają to badania Lickela i in. (2000), które wykazały, że społecznym kategoriom, właśnie takim, jak grupy narodowościowe, przypisuje się raczej przeciętny, jeśli nie niski poziom bytowości. Można więc przypuszczać, że stereotypy narodowościowe powstają nie na skutek wysokiej bytowości przypisywanej grupom narodowościowym, ale w wyniku spostrzegania ich jako naturalnych kategorii. Tak więc metody redukcji uprzedzeń narodowościowych, odwołujące się do formalnych aspektów percepcji tego typu grup, powinny opierać się na oddziaływaniu na ich percepcję jako naturalnych – ale niekoniecznie spójnych i jednorodnych – kategorii.

Osoby badane

W badaniu uczestniczyło 110 osób – 46 mężczyzn i 64 kobiety, studentów Politechniki Wrocławskiej. Zostało ono przeprowadzone zbiorowo w czterech różnych grupach (liczących odpowiednio 32, 27, 31 i 20 osób). Uczestnicy zostali losowo przydzieleni do jednej z czterech grup eksperymentalnych.

Schemat badania

Aby zrealizować cele badania i sprawdzić przewidywania, przeprowadzono eksperyment, w którym wzbudzano u badanych przekonania o tym, że cechy obcych lub własnej narodowości są stałe lub zmienne. Dlatego też eksperyment przyjął schemat analizy wariancji dla zmiennych niezależnych między osobami: 2 (konceptje odnoszące się do własnej nacji vs. konceptje odnoszące się do innych nacji) x 2 (teoria stałości vs. teoria zmienności cech narodowych).

Przekonanie o stałości/zmienności cech własnej (polskiej) narodowości lub analogiczne przekonania odnoszące się do innych nacji wzbudzano prosząc badanych o wypełnienie krótkich kwestionariuszy, zawierających tendencyjnie dobrane pytania. Następnie uczestnicy eks-

perymentu wypełniali ankietę służącą do pomiaru wartości stereotypu, a więc ankietę oceny przedstawicieli określonej nacji, mierzącą ustosunkowanie wobec nich.

Zmienne niezależne

Kwestionariusze służące do manipulacji zmiennymi niezależnymi zawierały tendencyjnie dobrane pytania, które w zamierzeniu miały indukować przekonania, że: a) charakter narodowy innych nacji jest niezmienny, b) charakter innych nacji zmienia się i ewoluuje wraz z upływem czasu oraz na skutek rozmaitych zdarzeń społecznych, historycznych i gospodarczych, c) charakter narodowy Polaków jest niezmienny lub d) charakter narodowy Polaków zmienia się i ewoluuje wraz z upływem czasu oraz na skutek rozmaitych zdarzeń społecznych, historycznych i gospodarczych. Wypełniając kwestionariusze mające na celu wzbudzenie przekonania o stałości cech narodowych (odpowiednio własnej lub innych nacji), badani mieli za zadanie ustosunkowanie się (na skali dziesięciostopniowej, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 10 – „zdecydowanie się zgadzam”) do sześciu twierdzeń sformułowanych zawsze w jednym kierunku, tak by torować przekonanie, że charakter narodowy jest czymś stabilnym i trudnym do zmiany (np.: „Cechy typowe dla przedstawicieli różnych nacji są tak silnie uwarunkowane historycznie, że nie mogą się zmienić”, „Choć sytuacja ekonomiczna i społeczna w Polsce może się diametralnie zmienić, nasze cechy narodowe pozostaną takie same”). Analogicznie, kwestionariusze mające skłonić badanych do aktywizacji zmiennościowej koncepcji cech narodowych zawierały twierdzenia wyrażające opinie, że mentalność narodowa (Polaków bądź innych nacji) nie jest czymś niezmiennym, lecz ewoluuje pod wpływem różnych wydarzeń społecznych, politycznych i ekonomicznych (np. „Trudno powiedzieć, jakie cechy będą charakteryzować w przyszłości «typowego» Polaka, bowiem nasz charakter narodowy może ulegać różnym przekształceniom”, „Cechy charakterystyczne dla różnych narodów zmieniają się wraz ze zmianą pokoleń”).

Tak więc manipulacja przekonaniem o stałości/zmienności cech narodowych nie polegała na przekonywaniu badanych do przyjęcia określonego poglądu (tak jak dokonywano tego w dotychczas prowadzonych badaniach nad sytuacyjnie wzbudzonymi koncepcjami cech jednostki, por. np. Levy i in., 1998), ale na subtelny torowaniu określonych poglądów poprzez odpowiednie jednorodne ukierunkowanie twierdzeń w wypełnianych przez badanych kwestionariuszach.

Osoby badane oceniały na dziesięciostopniowej skali, na ile zgadzają się z tymi (tendencyjnie dobranymi) twierdzeniami o stałości bądź zmienności własnej lub innych

nacji, co służyło jako sprawdzian skuteczności manipulacji przekonaniem w tej kwestii.

Pomiar zmiennych niezależnych

Wartość stereotypu była mierzona za pomocą wskaźnika inspirowanego metodą pomiaru stereotypów, której autorami są Victoria Esses i Mark Zanna (1995). W oryginale metoda ta polega na swobodnym generowaniu przez badanych opisów cech przedstawicieli obcych nacji, a następnie określeniu, jaki procent populacji ma te cechy oraz jaką wartość ewaluatywną mają przypisane tym nacom cechy. Metoda ta ma tę zaletę, że pozwala na niewymuszoną gotowymi opisami cech ekspresję stereotypu. Ze względu jednak na to, że mierzy jednocześnie dwa składniki – skłonność do generalizacji oraz wartość stereotypu, może prowadzić do uzyskania trudnych do zinterpretowania wyników (por. Evans, 1991).

Dlatego też w tym badaniu wykorzystano tylko jeden aspekt tego wskaźnika, mierzący ewaluatywne aspekty stereotypu. Jego pomiar polegał na tym, że uczestnicy wypisywali co najmniej trzy cechy, które ich zdaniem charakteryzują przedstawicieli danej nacji oraz określali walencję tych cech, posługując się skalą od „-3” (bardzo pozytywna cecha) do „3” (bardzo negatywna cecha). Wartość stereotypu była wyliczana jako średnia arytmetyczna wartości cech przypisanych określonej nacji.

W kolejnym kwestionariuszu za pomocą czterech twierdzeń opatrzonych skalą Likerta (gdzie 1 było wartością minimalną, a 5 – wartością maksymalną) mierzono ustosunkowanie badanych do poszczególnych nacji (Niemców, Ukraińców i Francuzów). Twierdzenia te brzmiały następująco: „Lubię Ukraińców”, „Ukraińcy są godni zaufania”, „Ukraińcy zasługują na szacunek” oraz „Ukraińcy mają powody, aby być z siebie dumni”. Twierdzenia te analogicznie powtarzały się dla każdej badanej nacji. Wcześniejsze badania wskazują, że rzetelność tej skali jest zadowalająca – α Cronbacha = 0,81 (Lachowicz-Tabaczek, 2000). Obliczono także ogólny wskaźnik ustosunkowania, który stanowił średnią z wartości odpowiedzi na wszystkie cztery pytania.

Procedura

Eksperymentator przedstawiał się jako uczestnik komitetu kierujący badaniami międzykulturowymi, których rzekomym celem miało być określenie charakterystycznych dla różnych nacji cech konstytuujących tzw. mentalność narodową. Wszyscy badani otrzymywali następnie jeden z czterech kwestionariuszy służących do manipulowania przekonaniem o stałości/zmienności cech narodowych, a następnie wypełniali skale mierzące ich stereotypy i ustosunkowania wobec trzech obcych nacji.

Sprawdzano wpływ koncepcji charakteru narodowego na wartość stereotypu i ustosunkowanie wobec nacji, do których Polacy mają pozytywne, ambiwalentne i negatywne nastawienie. Dlatego też badani oceniali Francuzów, a więc nację cieszącą się dużą sympatią Polaków, Niemców – nację, do której stosunek Polaków jest ambiwalentny oraz Ukraińców – wobec których Polacy przyjmują postawę negatywną (por. oceny wyjściowe poszczególnych nacji: Lachowicz-Tabaczek (2000)¹).

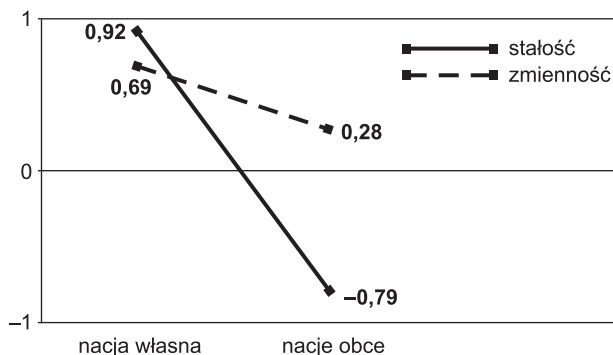
Wyniki

Sprawdzian skuteczności manipulacji

Manipulacja przekonaniem o stałości/zmienności cech narodowych okazała się skuteczna. Analiza wariancji wykazała bowiem istnienie efektu głównego typu zastosowanego kwestionariusza (stałość vs. zmienność cech narodowych) dla oceny przez badanych tego, na ile cechy narodowe własnej bądź innych nacji pozostają stałe, a na ile zmieniają się pod wpływem różnych wydarzeń ($F(1, 109) = 4,57; p < 0,005$). Osoby wypełniające kwestionariusz torujący poglądy o stałości cech narodowych odpowiadały w sposób wskazujący na przyjmowanie przez nie perspektywy stałościowej w większym stopniu, niż czyniły to osoby wypełniające kwestionariusz torujący poglądy o zmienności cech narodowych. Jednocześnie nie zaobserwowano efektu głównego nacji (własna vs. inne nacje) ani interakcji nacji i typu kwestionariusza ($F < 1$).

Wartość stereotypu oraz ustosunkowanie wobec obcych nacji

Wyniki analizowano odrębnie dla każdej z nacji, chcąc zaobserwować, w jaki sposób zastosowane manipulacje wpłyną na ocenę narodowości ocenianych pozytywnie, negatywnie i ambiwalentnie. Dla wartości stereotypu

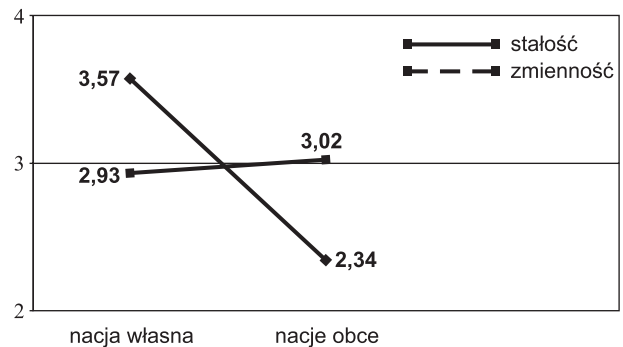
Rysunek 1.

Średnia wartość cech przypisywanych Niemcom przez badanych w zależności od wzbudzanego przekonania o stałości/zmienności cech własnej lub obcej nacji

Niemców, a więc nacji ogólnie ocenianej ambiwalentnie, uzyskano istotny statystycznie efekt interakcyjny nacji i typu przyjmowanej koncepcji cech narodowych ($F(1, 106) = 5,55; p < 0,05; \eta^2 = 5\%$) (rysunek 1). Analiza efektów prostych, obliczanych za pomocą dwustronnego testu t (obliczanego także dla wszystkich kolejnych porównań), wykazała, że efekt ten wynikał w głównej mierze stąd, iż osoby przekonane o niezmienności własnego charakteru narodowego były znacznie bardziej pozytywnie ustosunkowane wobec Niemców niż badani, u których wytworzono przekonanie o stałości cech narodowych innych nacji ($p < 0,005$).

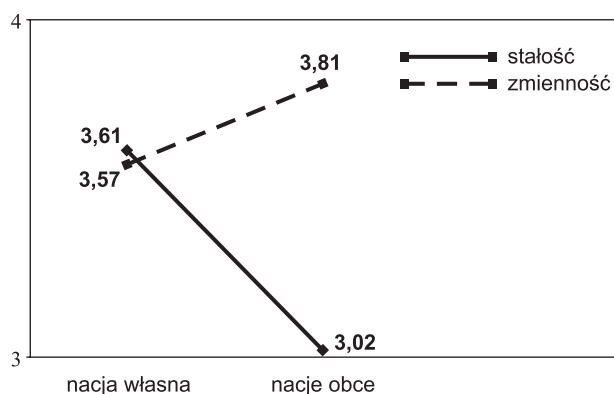
Analogiczne efekty w stosunku do uzyskanych dla średniej wartości cech ujawniły się także na wskaźnikach badających ustosunkowanie badanych do nacji niemieckiej. Dla ogólnego ustosunkowania do Niemców uzyskano efekt interakcyjny obu zmiennych niezależnych ($F(1, 105) = 10,39; p < 0,005; \eta^2 = 9\%$), wynikający z faktu, że wzbudzanie przekonania o stałości własnej mentalności narodowej owocowało wzrostem przychylniej postawy wobec Niemców, podczas gdy wzbudzanie tego samego przekonania w odniesieniu do innych nacji nasilało postawę krytyczną i bardziej surowe oceny narodu niemieckiego (rysunek 2) ($p < 0,001$).

Jednocześnie porównania między poszczególnymi grupami eksperymentalnymi ujawniły, że badani, u których wzbudzano przekonanie o stałości własnych cech narodowych, byli przychylniej nastawieni do Niemców niż osoby przekonane o zmienności polskiej mentalności ($p < 0,005$). Odwrotną zależność zaobserwowano w przypadku manipulacji przekonaniem o stałości/zmienności cech innych nacji – wzbudzanie teorii zakładających stałość cech narodowych owocowało tu mniej przychylną postawą w stosunku do Niemców niż wzbudzanie teorii zakładających ich zmienność ($p < 0,05$).

Rysunek 2.

Ogólne ustosunkowanie do Niemców w zależności od wzbudzanego przekonania o stałości/zmienności cech własnej lub obcej nacji

Rysunek 3.

Ogólne ustosunkowanie do Francuzów w zależności od wzbudzanego przekonania o stałości/zmienności cech własnej lub obcej nacji

Analiza wskaźników ustosunkowania wobec Ukraińców wykazała jedynie marginalnie istotny efekt główny nacji. Polegał on na tym, że badani, którzy zastanawiali się nad własnym charakterem narodowym bez względu na to, czy sugerowano im jego zmienność, czy też stabilność, byli pozytywniej ustosunkowani wobec Ukraińców niż osoby, które zastanawiały się nad charakterem narodowym innych nacji, $F(1, 99) = 3,89$; $p < 0,06$; $\eta^2 = 4\%$. Efekty wpływu tej zmiennej zaznaczyły się najsilniej w przypadku dwóch przekonań składających się na ogólne ustosunkowanie – przekonania, że Ukraińcy zasługują na szacunek ($F(1, 101) = 3,96$; $p < 0,05$; $\eta^2 = 4\%$) oraz są godni zaufania ($F(1, 101) = 3,52$; $p < 0,07$; $\eta^2 = 3\%$).

Dla wartości stereotypu Francuzów, a więc nacji pozytywnie postrzeganej przez Polaków, uzyskano jedynie efekt główny typu aktywizowanych koncepcji ($F(1, 101) = 7,410$; $p < 0,01$; $\eta^2 = 7\%$). Okazało się, że badani przekonani o niezmienności charakteru narodowego formułowali mniej przychylnie oceny Francuzów niż ci, u których wzbudzano przekonanie, że mentalność narodowa może ewoluować i podlegać zmianom (rysunek 3).

Na postawę wobec Francuzów istotnie wpływał także fakt, czy badani wypełniali kwestionariusz torujący przekonania o stałości, czy o zmienności cech obcych narodowości. Był on jednak kwalifikowany przez efekt interakcji obu zmiennych ($F(1, 100) = 4,42$; $p < 0,05$; $\eta^2 = 4\%$), który polegał na tym, że wzbudzenie przekonania o zmienności cech narodowych innych nacji odzwierciedliło się w postaci szczególnie pozytywnego ustosunkowania do Francuzów, podczas gdy po wzbudzeniu przekonań o stabilnym charakterze mentalności

innych narodów prowadziło do postawy bardziej krytycznej ($p < 0,005$) (rysunek 3).

Dyskusja

Wyniki pokazały, że wpływ ogólnych przekonań dotyczących stałości/zmienności cech własnej lub obcych nacji na ocenę i postawę żywione w stosunku do różnych narodów ujawnia się w rozmaity sposób, w zależności od typu ocenianej nacji.

W odniesieniu do Ukraińców, a więc nacji ocenianej zdecydowanie negatywnie, ujawnił się efekt główny narodowości, który polegał na tym, że ustosunkowanie do tej nacji stało się znacznie bardziej pozytywne, gdy sugestie co do poziomu stałości/zmienności cech odnosiły się do narodu polskiego, niż gdy sugestie te dotyczyły obcych nacji.

Gdy badani oceniali Niemców, a więc nację, do której mają ogólnie stosunek ambiwalentny, obserwowano efekt interakcji obu zmiennych niezależnych, polegający na tym, że Niemcy byli lepiej oceniani i wzbudzali bardziej pozytywne ustosunkowanie wówczas, gdy przekonanie o stałości cech odnosiło się do własnej nacji, niż wtedy, gdy badanym sugerowano stałość cech mentalności obcych nacji. Przeciwnie, bardziej pozytywne ustosunkowanie do tej nacji pojawiło się wówczas, gdy badani przyjmowali założenie, że cechy obcych narodowości są zmienne, niż wtedy, gdy przyjmowali założenie, że są stałe.

Z kolei wartość stereotypu Francuzów, a więc nacji ogólnie ocenianej pozytywnie, modyfikowała manipulacja przekonaniem o tym, na ile charakter narodowy (jako taki) może się zmieniać. Francuzi byli oceniani mniej przychylnie wówczas, gdy badani przekonywali się, że mentalność narodowa nie podlega zmianom. W przypadku ustosunkowania wobec Francuzów efekt ten ograniczył się do warunków, w których badanym przekazywano informację o mentalności narodowej obcych nacji.

Ogólnie więc wyniki pokazały, że jedynie w przypadku Francuzów zaobserwowano wyłączny efekt oddziaływania przekonania o stałości/zmienności cech charakteru narodowego na ocenę i ustosunkowanie wobec tej nacji. Może to świadczyć o tym, że zmiana ocen wobec tej nacji może się dokonywać poprzez wpływ na percepcję grup narodowościowych jako bardziej lub mniej naturalnych kategorii. To właśnie bowiem przekonanie o tym, że cechy nacji mogą się zmieniać, miało przyczyniać się do osłabienia przekonania o tym, że narodowość jest kategorią naturalną, a przekonanie o tym, że pozostają niezmiennie, miało ten sąd wzmacniać. Prawdopodobnie więc spadek przychylności wobec tej nacji był skutkiem wzmocnienia przekonania o tym, że narodowości są kate-

goriami naturalnymi. Natomiast wzrost przychylności wobec Francuzów był wynikiem podważenia poglądu o tym, że grupy narodowościowe są efektem naturalnych podziałów ludzi na kategorie.

W przypadku Ukraińców i Niemców obserwowano efekty wpływu przekonań dotyczących stałości/zmienności własnej nacji. Ponadto w przypadku Niemców były to efekty przeciwne do tych, które wzbudzały te same przekonania odniesione do obcych narodowości. Oznacza to, że najprawdopodobniej w ich powstawaniu pośredniczyły emocje związane z identyfikacją z własną grupą narodową, a nie zmiana w percepcji grupy jako bardziej lub mniej naturalnej kategorii.

Ogólnie efekty te polegały na tym, że odniesienie przekonań o stałości/zmienności cech narodowych do własnej nacji skutkowało bardziej pozytywnym stosunkiem do Niemców i Ukraińców z tą różnicą, że zjawisko to w przypadku Niemców uwidoczniło się tylko wtedy, gdy badani przychylali się do poglądu, że cechy narodowe Polaków (ale już nie innych nacji) są stałe. Wynik ten może wskazywać na to, że w przypadku dokonywania ocen obu tych nacji przekonania o stałości/zmienności cech narodowych, które miały w założeniu wpływać tylko na formalne aspekty percepcji grup, zadziałały jako mechanizmy nie tyle poznawcze, ile emocjonalno-motywacyjne. Prawdopodobnie wzbudzenie przekonań o stałości lub zmienności cech własnej nacji spowodowało zaangażowanie tożsamości narodowej i poprzez związane z tym poczuciem mechanizmy wpłynęło na ocenę Niemców i Ukraińców. Przyjęcie bowiem przekonania, że cechy własnej narodowości są stałe, może wzmocnić tożsamość narodową m.in. przez to, że wyostrzają się granice własnej nacji i wzmacnia się przekonanie o trwałości własnej grupy narodowościowej. Jeśli stereotypy i uprzedzenia rodzą się na skutek zagrożenia tożsamości narodowej, to jej wzmocnienie poprzez tego typu oddziaływanie mogło spowodować redukcję niechęci i wzrost pozytywności wcześniej negatywnie (lub ambiwalentnie) ocenianych narodowości.

Najprawdopodobniej mechanizm ten zadziałał szczególnie silnie w przypadku Niemców, gdyż wobec tej nacji zaobserwowano nie tylko znaczący spadek niechęci po przyjęciu przekonania, że cechy charakteru narodowego Polaków są stałe, lecz także istotny wzrost niechęci w warunkach, gdy badani przyjmowali przekonanie, że cechy charakteru obcych narodowości są stałe. Ten drugi pogląd mógł spowodować poczucie zagrożenia wobec nacji, która po tej manipulacji mogła być spostrzegana przez badanych jako spójna i trwała grupa. Wyniki te pokazują, że prawdopodobnie w odniesieniu do nacji niemieckiej przekonania o stałości/zmienności nacji wła-

snej i obcych nacji wzbudziły efekty nie tylko poznawcze, lecz także emocjonalno-motywacyjne. Jednocześnie z wyników tych można wnosić, że stereotyp Niemców i ustosunkowanie wobec nich mogą opierać się na obawach i lęku, które ulegają zintensyfikowaniu wówczas, gdy podkreśla się trwałość i stabilność obcych grup narodowościowych.

Być może z tych powodów, że stereotypy i uprzedzenia wobec Ukraińców zbudowane są nie tyle na lęku, ile na poczuciu wyższości (przynajmniej przed zmianami politycznymi na Ukrainie, por. Lachowicz-Tabaczek i Cisek, 2005), do ich zredukowania wystarczyło tylko aktywizowanie tożsamości narodowej (ale już niekoniecznie jej wzmocnienie). Niezależnie bowiem od tego, czy badani przekonywali się, że cechy narodowe Polaków są stałe, czy że są zmienne, przyjmowali bardziej pozytywne postawy i formułowali bardziej łagodne oceny tej nacji niż w warunkach, gdy zgadzali się z przekonaniem, że charakter narodowy obcych nacji jest stały lub zmienny.

Wyniki tych badań pokazały więc, że przekonania dotyczące stałości/zmienności cech charakteru narodowego istotnie mogą modyfikować oceny innych nacji i uprzedzenia narodowościowe. Co więcej, aktywizacja tych przekonań może odbywać się w sposób bardzo subtelny – poprzez systematyczne ukierunkowanie pytań w kwestionariuszu.

Jednocześnie zaś można przypuszczać, że przekonania te nie tylko wpływają na poznawcze efekty percepcji grup, ale wówczas, gdy są odniesione do własnej nacji, mogą także angażować mechanizmy emocjonalno-motywacyjne związane z poczuciem tożsamości narodowej.

Wyniki tych badań pokazały także, że oddziaływanie na formalne aspekty percepcji grup może być skutecznym narzędziem modyfikowania wartości stereotypów, głównie w odniesieniu do grup narodowościowych, które nie miały znaczącego udziału w kształtowaniu poczucia tożsamości narodowej. Natomiast stosunek do narodowości – które z racji związków historycznych są nam bliskie, wpływając na poczucie tożsamości narodowej – i ich ocena mogą zmieniać się także (lub tylko) w efekcie oddziaływania na elementy percepcji własnej grupy narodowościowej, jednak nie tyle ze względu na poznawcze skutki percepcji cech własnej nacji jako stałych lub zmiennych, ile, prawdopodobnie, w związku z implikacjami emocjonalno-motywacyjnymi, jakie te przekonania ze sobą niosą.

Traktując te wyniki łącznie, można postarać się o sformułowanie na ich podstawie ogólnych postulatów co do budowania oddziaływań ukierunkowanych na redukcję stereotypów i uprzedzeń. Otóż z uzyskanych danych wynika, że osłabienie stereotypów (a przynajmniej ich ewaluatywnego komponentu) i zmniejszenie negatyw-

nego ustosunkowania wobec negatywnie lub ambiwalentnie ocenianych nacji można osiągnąć poprzez wzbudzenie przekonania o stałości cech własnej nacji lub też poprzez wzbudzenie przekonania o zmienności cech obcych nacji. Tak jak sugerowane przekonanie odniesione do własnej nacji prawdopodobnie zwiększa przychylność wobec obcych poprzez podbudowanie własnej tożsamości narodowej, tak przekonanie odniesione do obcych nacji osłabia spostrzeganie obcych grup jako naturalnych kategorii. Jednak trafność sugerowanych mechanizmów opisanych oddziaływań można będzie sprawdzić dopiero w kolejnych badaniach.

LITERATURA CYTOWANA

- Brewer, M. B., Miller, N. (1984). Beyond the contact hypothesis: Theoretical perspectives of desegregation. W: N. Miller, M. B. Brewer (red.), *Groups in contact: The psychology of desegregation* (s. 281–302). Orlando, FL: Academic Press.
- Campbell, D. T. (1958). Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as entities. *Behavioral Sciences*, 3, 14–25.
- Chiu, C., Hong Y., Dweck, C. S. (1997). Lay dispositionism and implicit theories of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 19–30.
- Crawford, M. T., Sherman, S. J., Hamilton, D. L. (2002). Perceived entitativity, stereotype formation, and the interchangeability of group members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1076–1094.
- Dasgupta, N., Banaji, M. R., Abelson, R. P. (1999). Group entitativity and group perception: Association between physical features and psychological judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 991–1003.
- Demoulin, S., Leyens, J.-P., Yzerbyt, V. (2006). Lay theories of essentialism. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 25–42.
- Dweck, C. S. (1996). Implicit theories as organizers of goals and behavior. W: P. M. Gollwitzer, J. A. Bargh (red.), *The psychology of action* (s. 69–90). New York: Guilford Press.
- Dweck, C. S. (2000). *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. Philadelphia: Psychology Press.
- Dweck, C. S., Chiu, C., Hong, Y. (1995). Implicit theories and their role in judgements and reactions: A world from two perspectives. *Psychological Inquiry*, 6, 267–285.
- Esses, V. M., Zanna, M. P. (1995). *Mood and the expression of ethnic stereotypes*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 1052–1068.
- Evans, M. G. (1991). The problem of analyzing multiplicative composites: Interactions revisited. *American Psychologist*, 46, 6–15.
- Fein, S., Spencer, S. J. (1997). *Prejudice as self-image maintenance: Affirming the self through derogating others*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 31–44.
- Fiske, S. T., Neuberg, S. L. (1990). A continuum of impression formation, from category-based to individuating processes: Influences of information and motivation on attention and interpretation. W: M. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology* (t. 23, s. 1–74). Orlando, FL: Academic Press.
- Gaertner, S. L., Dovidio, J. F., Anastasio, P. A., Bachman, B. A., Rust, M. C. (1993). The common intergroup identity model: Recategorization and the reduction of intergroup bias. W: W. Stroebe, M. Hewstone (red.), *European Review of Social Psychology* (t. 4, s. 1–26). Chichester: Wiley.
- Hamilton, D. L., Sherman, S. J. (1996). Perceiving persons and groups. *Psychological Review*, 103, 336–355.
- Haslam, N., Rothschild, L., Ernst, D. (2000). Essentialist beliefs about social categories. *British Journal of Social Psychology*, 41, 87–100.
- Haslam, N., Rothschild, L., Ernst, D. (2002). Are essentialist beliefs associated with prejudice? *British Journal of Social Psychology*, 39, 113–127.
- Hong, Y., Chiu, C., Hansen, I. G., Tong, Y., Chan, G., Wong, R. Y. M., Lee, S., Fu, H. (2003). How are social identities linked to self-conception and intergroup orientation? The moderating effect of implicit theories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 1147–1160.
- Lachowicz-Tabaczek, K. (2000) Wpływ zaangażowania tożsamości narodowej na ocenę reprezentantów obcych narodowości: O dwóch konsekwencjach narodowej identyfikacji. *Przegląd Psychologiczny*, 43, 373–394.
- Lachowicz-Tabaczek, K. (2004). *Potoczne koncepcje świata i natury ludzkiej*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Lachowicz-Tabaczek, K., Cisek, S. (2005). Stereotypy i uprzedzenia wobec Ukraińców przed i po „Pomarańczowej Rewolucji”. *Dane niepublikowane*. Uniwersytet Wrocławski.
- Levy, S. R., Plaks, J. E., Hong, Y. Y., Chiu, C. Y., Dweck, C. S. (2001). Static versus dynamic theories and the perception of groups: Different routers to different destinations. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 156–168.
- Levy, S. R., Stroessner, S. J., Dweck, C. S. (1998). Stereotype formation and endorsement: The role of implicit theories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1421–1436.
- Lickel, B., Hamilton, D. L., Wieczorkowska, G., Uhles, A. N., Lewis, A., Sherman, S. J. (2000). Varieties of groups and the perception of group entitativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 223–246.
- Marcus-Newhall, A., Miller, N., Holtz, R., Brewer, M. B. (1993). Cross-cutting category membership with role assignment: A means of reducing intergroup bias. *British Journal of Social Psychology*, 32, 125–146.
- McConnell, A., Sherman, S. J., Hamilton, D. L. (1997). Target entitativity: Implications for information processing about individual and group targets. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 750–762.
- Oakes, P. (1987). The salience of social categories. W: J. C. Turner (red.), *Rediscovering the social group: A self-categorization theory* (s. 117–141). Oxford: Basil Blackwell.

- Rothbart, M., Taylor, M. (1992). Category labels and social reality: Do we view social categories as natural kinds? W: G. Semin, F. Fiedler (red.), *Language, interaction and social cognition* (s. 11–36). London: Sage.
- Sani, F., Lunn, J. (2005). The fundamentality of group principles and perceived group entitativity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 567–573.
- Silvera, D. H., Moe, S., Iversen, P. (2000). The association between implicit theories of personality and the attributional process. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, 107–111.
- Stroebe, W., Insko, C. A. (1989). Stereotype, prejudice, and discrimination: Changing conceptions in theory and research. W: D. Bar-Tal, C. F. Graumann, A. Kruglanski, W. Stroebe (red.), *Stereotyping and prejudice* (s. 3–34). New York: Springer Verlag.
- Susskind, J., Maurer, K., Thakkar, V., Hamilton, D. L., Sherman, J. W. (1999). Perceiving individuals and groups: Expectancies, dispositional inferences and casual attribution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 181–191.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1–39.
- Wilder, D. A. (1978). Reduction of intergroup discrimination through individuation of the out-group. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 1361–1374.
- Yzerbyt, V. Y., Judd, C. M., Corneille, O. (2004). *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism*. London: Psychology Press.

PRZYPISY

1. Badanie przeprowadzono wiosną 2004 przed „pomarańczową rewolucją” na Ukrainie, a więc w momencie, gdy oceny Ukraińców były bardzo negatywne. Aktualnie obraz Ukraińców w percepcji Polaków zdecydowanie się zmienił (por. Lachowicz-Tabaczek, Cisek, 2005)

The influence of beliefs about stability-malleability of national characteristics on stereotypes and attitudes towards other nations

Kinga Lachowicz-Tabaczek¹ • Sylwia Cisek²

¹ *Institute of Psychology, Wrocław University*

² *Institute of Organization and Management, Wrocław Technical University*

Research has shown that implicit beliefs about the malleability/stability of human traits can play a vital role in stereotype formation and expression. We predicted that beliefs about stability/malleability of national characteristics may influence stereotypes and attitudes toward different nations. After having experimentally induced the beliefs about stability or malleability of own or other nation's traits, we measured evaluative meaning of the stereotypes and attitudes toward other nations. The participants who were convinced about the malleability of other nations' traits showed more positive stereotypes and attitudes towards other nations than those who believed that national traits are stable. In contrast, participants who were convinced that their own national traits are fixed presented a more positive attitude towards other nations than those who believed that Polish traits may change and evolve.

Key words: stereotypes, attitude towards other nations, beliefs about stability and malleability of national traits